Naczelnik Państwa i Marszałek Polski

Józef Piłsudski

(1867-1935)

Scenariusz wystawy i dobór ilustracji: **Daniel Korzi** (ilustracje ze zbiorów WCEO)
Opracowanie graficzne: **Izabela Kwiatkowska**, WWPO

Początek drogi

Józef Klemens Piłsudski urodził się 5 grudnia 1867 r. w rodzinnym majątku Zułów, w powiecie święciańskim, na Wileńszczyźnie. Ziuk, jak nazywano go w kręgu rodziny i najbliższych, dorastał w atmosferze patriotycznej – jego ojciec był w czasie powstania styczniowego komisarzem Rządu Narodowego w powiecie rosieńskim. Przyszły Marszałek i Naczelnik Państwa uczęszczał do szkół w Wilnie, gdzie w 1885 r. zdał egzamin dojrzałości, następnie wyjechał na studia do Charkowa.

Jako student Piłsudski zetknął się z rosyjską organizacją anarchistyczno-rewolucyjną Narodnaja Wola, z którą nawiązał kontakty także jego brat Bronisław. Bracia zostali zamieszani w zamach na cara Aleksandra III. W 1887 r. Józef został skazany na 5 lat zesłania do wschodniej Syberii. Do Wilna wrócił w 1892 r. Już w następnym roku wstąpił do Polskiej Partii Socjalistycznej, a wkrótce został członkiem władz partyjnych – Centralnego Komitetu Robotniczego.

Piłsudski wyznawał zasadę, że: [...] *socjalista w Polsce dążyć musi do niepodległości kraju, a niepodległość jest znamiennym warunkiem zwycięstwa socjalizmu w Polsce*. Słowa te stanowiły drogowskaz dla jego towarzyszy walki, a później podkomendnych. Został redaktorem i wydawcą organu PPS, „Robotnika", posługując się pseudonimem „Wiktor". Żył w konspiracji, kłucząc przed szpiclami na usługach rosyjskiej policji politycznej – Ochrany.

W 1900 r. Piłsudski został aresztowany i osadzony w osławionej warszawskiej Cytadeli – w pawilonie X. Przed zesłaniem, a być może karą śmierci, uratowało go symulowanie choroby psychicznej. W marcu 1901 r. Piłsudski zbiegł ze szpitala psychiatrycznego w Petersburgu. Kończył się okres konspiracyjnej walki propagandowej, a zaczynał się nowy rozdział w jego życiu, którego symbolem był tytuł nowego pisma PPS – „Walka".

Twórca Organizacji Bojowej PPS

Józef Piłsudski w 1913 r.

Józef Piłsudski w 1913 r.

Józef Piłsudski w 1913 r.

W 1904 r. wybuchła wojna japońsko-rosyjska. Piłsudski wzorem dziewiętnastowiecznych bohaterów zmagań o niepodległość Rzeczypospolitej snuł plany osłabienia zaborcy i ożywienia idei niepodległości. Liczył, że wojna może się przekształcić w konflikt europejski lub ogólnoświatowy. Wyprawił się do Tokio by uzyskać poparcie dla dążeń niepodległościowych oraz wyjednać zgodę na powołanie legionu sformowanego z Polaków – jeńców armii rosyjskiej. Japończycy byli bardziej zainteresowani wspieraniem działań sabotażowych i wywiadowczych w Królestwie Polskim niż poparciem sprawy polskiej. Niewielka pomoc finansowa i materiałowa nie spełniła wielkich nadziei.

Pieniądze i broń pomogły Piłsudskiemu rozwinąć działalność Organizacji Bojowej PPS powołanej w 1904 r. w celu ochrony demonstrantów przed rosyjską policją i kozakami. W 1905 r., gdy w Rosji i Królestwie Polskim doszło do wystąpień robotniczych, Piłsudski stanął na czele Wydziału Bojowego oraz przekształcił bojówkę partyjną w skadrowaną, zdyscyplinowaną i dobrze wyszkoloną formację zbrojną. Zorganizowano konspiracyjną szkołę, uczono musztry, nauki o broni, zasad dywersji, podstaw terenoznawstwa. Wynajmowano prywatne strzelnice, na których uczono strzelać z broni krótkiej. Pod komendą Piłsudskiego OB ewoluowała w kierunku organizacji o charakterze wojskowym przygotowującym kadry dla przyszłego powstania.

W czasie rewolucji 1905-1907 najgłośniejsza akcja OB miała miejsce 15 sierpnia 1906 r., gdy w 19 miastach Królestwa Kongresowego dokonano zamachów bombowych w budynkach zajmowanych przez rosyjską policję i żandarmerię.

Represje po rewolucji, aresztowania, spory partyjne doprowadziły w 1906 r. do rozłamu w PPS na frakcje: związaną z Piłsudskim PPS „Frakcję Rewolucyjną" i mającą radykalny program społeczny PPS „Lewicę". Możliwości działania OB w zaborze rosyjskim były ograniczone. Impas spowodowały też kłopoty – akcje bojowe wymagały znacznych nakładów finansowych.

Piłsudski postanowił zerwać z dotychczasową formą walki. Przeniósł ciężar działalności do Galicji, która stała się bazą działań niepodległościowych przeciwko rosyjskiemu zaborcy.

Komendant Józef Piłsudski oraz Szef Sztabu Kazimierz Sosnkowski podczas inspekcji kursu oficerskiego Związku Strzeleckiego w Strzyżu, 1913 r.

W pracowni intendentury legionowej w Zakopanem. Siedzą od lewej: Tytus Czubi, WacławSieroszewski, Józef Piłsudski, Tadeusz Kasprzycki, Walery Sławek, 1913 r.

Komendant Główny Związku Strzeleckiego

Dekoracja legionistów krzyżem „Za wierną służbę", 1916 r.

Wizyta biskupa Władysława Bandurskiego na froncie, podczas walk nad Styrem. Od prawej: Józef Piłsudski, dowódca 1 pułku piechoty Legionów Polskich Leon Berbecki, mjr Tadeusz Wyrwa-Furgalski, ksiądz Andrzej Lubomirski, biskup Władysław Bandurski, płk Zygmunt Zieliński i on. Maj 1916 r.

„Widzieliśmy Komendanta jak w swej małej siemiance w lasku naszym (pod Kuszyszczami) żył tym samym życiem co każdy z nas żołnierz. Ta sama czarna, niechlubiona bawa i martwe wełniane jedzenie no i... te same wszy w rzeczach i mundurach, z którymi Komendant walczył jak każdy z nas. Podpatrzyłem to kiedyś na własne oczy... S. Benedykt, Legiony to żołnierska nuta, „Wiadomości" (Londyn) nr 32, 1964

Brygadier Piłsudski w okopach, 1916 r.

Pogłębiające się sprzeczności między Austro-Węgrami a Rosją, zwłaszcza rozbieżne interesy na Bałkanach, zapowiadały wybuch konfliktu zbrojnego między zaborcami. Im bardziej zaostrzały się stosunki między nimi, tym bardziej korzystne mogło być dla armii austro-węgierskiej wspieranie działalności Józefa Piłsudskiego.

W czerwcu 1908 r. powstał we Lwowie, z inicjatywy Piłsudskiego, konspiracyjny Związek Walki Czynnej. Organizując ZWC, Piłsudski skoncentrował wysiłek tej ponadpartyjnej organizacji na dążeniu do uzyskania niepodległości. Kadra Związku miała się stać zalążkiem polskiej siły zbrojnej.

Organizację polityczne i paramilitarne o nastawieniu antyrosyjskim prowadziły w Galicji jawną działalność. W 1910 r. pod egidą ZWC powstały Związek Strzelecki we Lwowie i Towarzystwo „Strzelec" w Krakowie.

Kształtujący się w Galicji obóz niepodległościowy stanowił konglomerat różnych orientacji politycznych – od socjalistów, poprzez Polskie Stronnictwo Ludowe po Narodową Demokrację. W 1912 r., gdy wydawało się, że konflikt polityczny między Austro-Węgrami a Rosją przeistoczy w konflikt zbrojny, partie niepodległościowe z inicjatywy m.in. Piłsudskiego, zjednoczyły się w Komisję Tymczasowych Skonfederowanych Stronnictw Niepodległościowych. W czasie powstania, które miało wybuchnąć na ziemiach zaboru rosyjskiego z chwilą rozpoczęcia wojny, miała się przekształcić w rząd narodowy. Stronnictwa widziały Piłsudskiego przywódcą polskiej siły zbrojnej. Na pierwszym posiedzeniu Komisji powołano go na stanowisko Komendanta Głównego Związku Strzeleckiego – zaczął wówczas używać pseudonimu „Mieczysław". Finansowanie akcji zapewniał Polski Skarb Wojskowy wspierany przez Polonię amerykańską.

Komendant Piłsudski, Leon Wasilewski i Bolesław Wieniawa-Długoszowski

Komendant I Brygady Legionów

W 1914 r. konflikt pomiędzy Austro-Węgrami i Rosją przerodził się w wojnę światową. Był to impuls dla aktywizacji polskiego obozu niepodległościowego. Piłsudski ogłosił w Krakowie mobilizację organizacji strzeleckich. Licząc na wywołanie powstania zbrojnego na terenie zaboru rosyjskiego, sformował I Kompanię Kadrową, która 6 sierpnia 1914 r. przekroczyła granicę austriacko-rosyjską. Gdy upadły nadzieje na wywołanie insurekcji, Piłsudski włączył się do tworzenia Legionów Polskich, które powstały z inicjatywy polityków o orientacji proaustriackiej. Pod koniec 1914 r. został Komendantem I Brygady Legionów.

Będąc dowódcą I Brygady zdobył bezgraniczne zaufanie żołnierzy. Czyny bojowe trzech brygad Legionów Polskich dowiodły, że ich żołnierze byli bitni, karni i wytrzymali. Legiony nie ustępowały najlepszym oddziałom austro-węgierskim i niemieckim. W bitwie pod Kostiuchnówką stoczonej 4-6 lipca 1916 r., Józef Piłsudski dowiódł, że posiadł umiejętności dowódcy na szczeblu związku taktycznego. Tym bardziej legioniści nie rozumieli jego decyzji, gdy w lipcu 1916 r. zrezygnował z dowodzenia.

Piłsudski rozpoczął niezwykle ryzykowną grę polityczną. Zmierzał do rozwiązania sojuszu z wojskami austro-węgierskimi i niemieckimi. Legiony, jak mawiał, spełniły już swoje zadanie.

Gdy wojska rosyjskie zostały wyparte z Królestwa Polskiego, ani Wiedeń, ani Berlin nie zamierzały wspierać polskich dążeń niepodległościowych. Zależało im jedynie na polskich rekrutach. Piłsudski wprawdzie kierował od stycznia 1917 r. Komisją Wojskową Tymczasowej Rady Stanu – pozbawionej realnej władzy namiastki rządu w Warszawie – ale główny wysiłek skupiał na konspiracyjnej Polskiej Organizacji Wojskowej.

W lipcu 1917 r. Piłsudski demonstracyjnie wystąpił z Tymczasowej Rady Stanu i, dostrzegając perspektywę klęski Austro-Węgier i Niemiec, doprowadził do tzw. kryzysu przysięgowego – większość legionistów odmówiła złożenia przysięgi na wierność kaiserowi Wilhelmowi II i cesarzowi Karolowi I. Legionowa epopeja dobiegła końca, a Józef Piłsudski w nocy z 21 na 22 lipca 1917 r. został aresztowany i internowany w twierdzy w Magdeburgu.

Józef Piłsudski w Poznaniu. Przed frontem wojsk, po jego prawej stronie gen. Józef Dowbor-Muśnicki, głównodowodzący Polskich Sił Zbrojnych b. zaboru pruskiego. Na zdjęciu widoczni również Marjan Seyda oraz adiutant Naczelnika ppor. Bolesław Wieniawa Długoszowski. Poznań, 27 października 1919 r.

Józef Piłsudski z dowódcą 1 Dywizji Pieszej Legionów. Dynaburg, 21 stycznia 1920 r.

Przyjazd Józefa Piłsudskiego do Warszawy. Po prawej stronie Komendanta Wacław Jędrzejewicz. 12 grudnia 1916 r.

Wizytacja II batalionu 36 pp Legii Akademickiej przez Józefa Piłsudskiego. Chodorów 24 czerwca 1919 r.

Józef Piłsudski ze sztabem Legionów w Kielcach. 1914 r

Naczelnik Państwa i Pierwszy Marszałek Polski

Józef Piłsudski podczas pracy. Sulejówek 1926 r.

Naczelnik Państwa Józef Piłsudski podczas zwiedzania twierdzy Verdun. Po prawej: marszałek Francji Philippe Petain (odwrócony bokiem), po lewej: ppłk Bolesław Wieniawa-Długoszowski. Francja, luty 1921 r.

Piłsudski powrócił z Magdeburga do Warszawy 10 listopada 1918 r. Wracał do kraju, który „wybijał się na niepodległość", jako legendarny Komendant I Brygady. Choć popierało go społeczeństwo, POW i dawni legioniści, to nie sięgnął jednak po dyktaturę, lecz objął stanowisko tymczasowej głowy państwa – Naczelnika. Tym tytułem świadomie nawiązywał do tradycji insurekcji kościuszkowskiej. Na przełomie 1918 i 1919 r. największym problemem Naczelnika była siła zbrojna odradzającego się państwa – wojsko, które mogło wywalczyć kształt granic, przede wszystkim na wschodzie. Odradzająca się po ponad 120-letniej niewoli Polska zagrożona była ze wszystkich stron.

Od 1 listopada 1918 r. trwała wojna z Ukraińcami o Lwów i Wschodnią Galicję. Pod koniec 1918 r. oddziały Samoobrony Wileńskiej zetknęły się z maszerującymi na zachód oddziałami bolszewickimi. Granice na wschodzie płonęły, na zachodnich rubieżach, w Wielkopolsce, wybuchło powstanie przeciwko Niemcom. Zdaniem Naczelnika największe niebezpieczeństwo groziło ze strony bolszewickiej Rosji, choć paradoksalnie, właśnie na wschodzie istniały, według niego, najbardziej sprzyjające warunki do ukształtowania granicy zgodnie z polską racją stanu. Na arenie międzynarodowej Polskę wspierał autorytet Francji.

Naczelnik Państwa Józef Piłsudski z oficjalną wizytą we Francji. Paryż, luty 1921 r.

Na północnym wschodzie podjęto działania ofensywne przeciwko bolszewikom zakończone zdobyciem Wilna w kwietniu 1919 r. Na froncie południowym, dzięki Błękitnej Armii gen. Józefa Hallera, Piłsudski w lipcu 1919 r. zdołał pokonać Zachodnioukraińską Republikę Ludową i wyjść na linii Zbrucza. Pod koniec 1919 r. Piłsudski był dość dobrze zorientowany w zaborczych planach bolszewików dzięki sprawnej działalności radiowywiadu wojskowego. Doprowadził do układu politycznego i wojskowego z Ukraińską Republiką Ludową pod przywództwem Symona Petlury, która podobnie jak Polska była zagrożona przez bolszewików, ale też ze strony Białych Rosjan.

Powrót Marszałka Józefa Piłsudskiego z Paryża po podpisaniu polsko-francuskiego sojuszu polityczno-wojskowego.

W kwietniu 1920 r. oddziały polskie i ukraińskie pod dowództwem Piłsudskiego (od 19 marca 1920 r. był Pierwszym Marszałkiem Polski) rozpoczęły zwycięską ofensywę, zakończoną zdobyciem Kijowa. Sytuacja na froncie zmieniła się jednak po pokonaniu przez bolszewików Armii Południa Rosji gen. Antona Denikina, w wyniku czego na Ukrainę przerzucono I Armię Konną, a na odcinku białoruskim, centrum frontu „czerwonym" udało się przełamać polską obronę. Bolszewicki Front Zachodni pod dowództwem Michaiła Tuchaczewskiego po kilku tygodniach stanął na przedmościu u wrót Warszawy, a Front Południowo-Zachodni (komisarzem był Stalin) szturmował Lwów i Zamość. Marszałek wykorzystał jednak błędy przeciwnika i 16 sierpnia uderzył w odsłonięte skrzydło frontu Tuchaczewskiego, osiągając jedno z największych zwycięstw w dziejach Polski. Bitwa warszawska i późniejsza, wrześniowa niemeńska zakończyły wojnę z Rosją bolszewicką, a Piłsudskiemu dały nieśmiertelną sławę zwycięskiego Naczelnego Wodza.

Józef Piłsudski w otoczeniu oficerów polskich i francuskich uczestniczy na defiladzie 1 pp Błękitnej Armii. Pierwszy od lewej gen. Józef Haller, za J. Piłsudskim ostoją Kazimierz Sosnkowski i Bolesław Wieniawa-Długoszowski. Warszawa, 29 kwietnia 1919 r.

Oficjalna wizyta Marszałka Polski w Rumunii. Naczelnik Państwa Józef Piłsudski i król Rumunii Mihaiłe I Hohenzollern-Sigmaringen. Sinaia, 16 września 1922 r.

W Sulejówku (1923-1926)

Marszałek Józef Piłsudski w otoczeniu generałów, którzy poparli przewrót majowy w 1926 r.

Uroczystość w okazji imienin marszałka Józefa Piłsudskiego. Na zdjęciu widoczni od lewej: por. Jerzy Jabłonowski, ppłk Michał Gałecki, NN, Józef Piłsudski, mjr Aleksander Prystor oraz gen. Mariusz Zarudzki, NN. Sulejówek, 19 marca 1925 r.

Generałowie i oficerowie z życzeniami imieninowymi u Marszałka. Na lewicy, od lewej siedzą: gen. Jan Wroblewski, gen. Lucjan Żeligowski, Józef Piłsudski z córkami. Na zdjęciu widoczni również: gen. Jan Romer, płk Bolesław Wieniawa-Długoszowski, Julia Piłsudska oraz gen. Gustaw Orlicz-Dreszer. Sulejówek, 19 marca 1926 r.

Zwycięstwo w wojnie z Rosją bolszewicką i wieńczącym go pokojem ryskim w marcu 1921 r. uczyniły Piłsudskiego nie tylko niezwykle popularnym wśród Polaków wodzem – stał się także obiektem zajadłych ataków oponentów politycznych. Marszałek uprzedził, że nie będzie się ubiegał o prezydenturę, gdyż Sejm przyjął zasadę wyboru głowy państwa przez Zgromadzenie Narodowe i wyznaczył mu zadania reprezentacyjne. Także w armii pojawiły się konflikty. Piłsudski nie zgadzał się z kolejnymi projektami organizacji najwyższych władz wojskowych. Doszły do tego jeszcze spory z generalicją, najpierw w łonie Kapituły Orderu Virtuti Militari, a później na tle autorstwa planów bitwy warszawskiej.

Zamordowanie pierwszego prezydenta Rzeczpospolitej Gabriela Narutowicza 16 grudnia 1922 r. nie tylko dogłębnie wstrząsnęło Piłsudskim, ale odcisnęło piętno na postrzeganiu przez Marszałka polskiej sceny politycznej. Pół roku po śmierci Narutowicza Piłsudski zrezygnował z funkcji szefa Sztabu Generalnego i przewodniczącego Ścisłej Rady Wojennej.

Kilka następnych lat Marszałek spędził w Sulejówku. Mimo usunięcia się w cień wyrażał ciągłą troskę o stan armii i państwa. Pod koniec 1925 r. zaktywizowali się zwolennicy Marszałka. Kraj znajdował się w kryzysie, którego źródło tkwiło w braku porozumienia stronnictw politycznych, co uniemożliwiało stworzenie stabilnego rządu. Od początku 1926 r. widoczne już było, że Marszałek zamierza zdobyć kontrolę nad armią. Przesilenie nastąpiło 10 maja 1926 r. Wincenty Witos stworzył rząd w oparciu o koalicję centroprawicową. Piłsudski uznał, że jeśli nie zacznie działać, jego przeciwnicy uzyskają kontrolę nad armią. 12 maja rozpoczęły się wydarzenia, które przeszły do historii pod nazwą zamachu majowego. Marszałek siłą sięgnął po władzę.

Na moście Poniatowskiego w Warszawie przed rozmową z prezydentem Stanisławem Wojciechowskim. Od lewej: ppłk Kazimierz Stamirowski, por. Marian Zebrowski, gen. Gustaw Orlicz-Dreszer, marsz. Józef Piłsudski, mjr Włodzimierz Jaroszewicz, por. Michał Gałecki, szef. Wilczek. 12 maja 1926 r.

Generalny Inspektor Sił Zbrojnych i Minister Spraw Wojskowych

Marszałek Józef Piłsudski przyjmuje defiladę Wojska Polskiego, Warszawa 11 listopada 1926 r.

Marszałek Józef Piłsudski na dworcu w Warszawie w towarzystwie premiera Kazimierza Świtalskiego, za prezydium ministrów pracy i opieki społecznej Aleksander Prystor, w głębi po lewej: minister spraw wewnętrznych gen. Felicjan Sławoj-Składkowski, 25 maja 1925 r.

Józef Piłsudski wychodzi z dworca po przyjeździe w Wilnie, towarzyszą mu od prawej: Aleksander Prystor, kpt. Mieczysław Lepecki, gen. Kazimierz Fabrycy. Lata 30 XX w.

Wizyta marszałka Piłsudskiego w Rumunii. Od lewej król Rumunii Michał, marszałek J. Piłsudski, minister spraw wojskowych Rumunii gen. Paul Angelescu oraz mjr Włodzimierz Ledóchowski, attaché wojskowy w Bukareszcie. 19 sierpnia - 2 października 1926 r.

15 maja 1926 r. zakończyły się walki w Warszawie, a rząd Witosa i prezydent Stanisław Wojciechowski podali się do dymisji. Zwycięstwo zostało osiągnięte kosztem krwi wielu żołnierzy i przypadkowych cywili. Piłsudskiego, który chciał zdobyć kontrolę nad armią poprzez zbrojną manifestację, zaskoczyła determinacja prezydenta i rządu. Marszałka nie interesowały pozory władzy. W nowo powołanym rządzie Kazimierza Bartla objął tekę ministra spraw wojskowych, a po wprowadzeniu w sierpniu 1926 r. reformy najwyższych władz wojskowych przeznaczył dla siebie stanowisko Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych.

Po przewrocie 1926 r. Piłsudski stał się faktycznie najważniejszą osobą w państwie. Na jego polecenie wzmocniono pozycję prezydenta, znosząc tym samym system parlamentarno-gabinetowy. Rzeczpospolita stała się krajem autorytarnym, w którym rzeczywistą władzę sprawował Marszałek. Jeśli chodzi o wizję politycznej przyszłości Polski, Piłsudski rzucił hasło sanacji – uzdrowienia, odnowy – stosunków w życiu publicznym. Sanacja możliwa była, jego zdaniem, tylko przez osłabienie pozycji sejmu i partii politycznych na korzyść władzy wykonawczej.

Doprowadziło to do otwartego konfliktu pomiędzy Piłsudskim, a opozycją parlamentarną, reprezentowaną przez grupę opozycyjnych stronnictw – tzw. Centrolew. W konsekwencji doprowadziło to do rozwiązania sejmu w 1930 r. i aresztowania przywódców Centrolewu oraz osadzenia ich w kazamatach twierdzy w Brześciu nad Bugiem. Od 1931 r. chory już wówczas na raka wątroby Piłsudski interesował się przede wszystkim sprawami wojska, zachowując jednak pieczę nad polityką zagraniczną. Marszałek widział wyraźnie niebezpieczeństwo zarówno ze strony Niemiec jak Związku Sowieckiego i dlatego zdecydował się na politykę równowagi i niezadrażniania stosunków z żadnym z sąsiadów.

W kwestiach wojskowych Marszałek zrealizował przede wszystkim własną wizję organizacji najwyższych władz. Wraz z utworzeniem Generalnego Inspektoratu Sił Zbrojnych (GISZ), którym osobiście kierował, utrwalił się podział władz wojskowych nad armią na dwa piony: pokojowy – podległy Ministrowi Spraw Wojskowych i wojenny – podległy GISZ. Ministerstwo i podległy mu pion administracyjny (Dowództwa Okręgów Korpusów) zajmowały się sprawami bieżącego funkcjonowania wojska. GISZ zajmował się planowaniem operacyjnym, studiami terenowymi, inspekcjami oraz nadzorem nad stanem wyszkolenia armii. Sztab Generalny (Główny) został faktycznie podporządkowany GISZ i stał się jego organem pracy.

W okresie rządów pomajowych Piłsudskiego GISZ podjął prace nad przygotowaniem planu operacyjnego w przypadku wojny z ZSRS, ackolwiek został on zakończony dopiero w 1938 r. Praktycznie zatrzymano proces modernizacji i rozbudowy wojska – co wiązało się także z możliwościami finansowymi państwa. Skupiono się na dokończeniu procesu unifikacji uzbrojenia i wyposażenia.

Wręczenie Marszałkowi Polski Józefowi Piłsudskiemu francuskiej buławy marszałkowskiej i „Medalu Militum". Uroczystość na dziedzińcu Zamku Królewskiego. Od prawej: Marszałek Polski Józef Piłsudski, Marszałek Francji Luis Franchet d'Esperey, prezydent RP Ignacy Mościcki i płk Sergiusz Zaborski. Warszawa, 18 listopada 1927 r.

Święto Kawalerii w Krakowie z okazji 250. rocznicy Odsieczy Wiedeńskiej. W drodze na defiladę od lewej: gen. Bernard Mond, płk Stefan Hanke-Kulesza, płk Adam Sokołowski, marszałek Józef Piłsudski, płk Witold Wartha. Kraków, 6 października 1933 r.

Życie prywatne
Śmierć Marszałka

Józef Piłsudski był dwukrotnie żonaty: pierwszy raz z Marią z domu Koplewską, a po jej śmierci w 1921 r. – z Aleksandrą Szczerbińską, z którą faktycznie związany był od 1908 r. Jeszcze przed zalegalizowaniem tego związku urodziła mu dwie córki: w 1918 r. Wandę, a w 1920 r. Jadwigę. Piłsudski zawsze był kochającym i czułym ojcem. Po ślubie z Aleksandrą zamieszkali wspólnie w Sulejówku, w murowanym dworku nazywanym pieszczotliwie „Milusinem". Letni wypoczynek, tradycyjnie Marszałek spędzał w Druskiennikach, na Wileńszczyźnie. W wolnych chwilach uwielbiał układać pasjansy i grać w szachy. Jego nałogiem były mocne papierosy i herbata. Nigdy nie przywiązywał wagi do pieniędzy i majątku osobistego.

Od 1923 r., gdy usunął się z życia publicznego, stawał się coraz bardziej zamknięty w sobie, nieufny i drażliwy. Ten stan pogłębiał się wraz z postępami toczącej go choroby nowotworowej. Nawet najbliżsi przyjaciele i współpracownicy byli narażeni na jego wybuchy gniewu. Po zamachu majowym jego i tak szorstki język stał się jeszcze brutalniejszy – szczególnie wobec oponentów politycznych. Miał niewielu przyjaciół – zaliczali się do nich Aleksander Prystor i Walery Sławek, jedyni, z którymi Piłsudski był na „ty".

Miał też swoich ulubieńców, a wśród nich na pierwszym miejscu należy postawić Bolesława Wieniawę-Długoszowskiego i Józefa Becka. W tak hołubionej przez niego armii nie widział nikogo kto mógłby go zastąpić, choć na czas wyjazdów zagranicznych przekazywał obowiązki gen. Kazimierzowi Sosnkowskiemu, który był jego legendarnym „Szefem" sztabu z czasów legionowych.

Józef Piłsudski zmarł 12 maja 1935 r., o godz. 20:45, w dziewiątą rocznicę zamachu majowego. Pogrzeb Pierwszego Marszałka Polski był wielką patriotyczną manifestacją jedności narodowej. Trumnę przewieziono na lawecie armaty specjalnym pociągiem z Warszawy do Krakowa. Ciało złożono początkowo w krypcie św. Leonarda na Wawelu, a następnie zostało przeniesione do krypty pod Wieżą Srebrnych Dzwonów. Serce Marszałka złożono w grobie jego matki na wileńskiej Rossie. Prezydent Ignacy Mościcki w mowie pogrzebowej podsumował jego dorobek i zasługi wobec ojczyzny: [...] *dał Polsce wolność, granice, moc i szacunek*. Tego nie mogli kwestionować nawet jego zagorzali przeciwnicy.

Marszałek z żoną i córkami w Sulejówku, lata 20 XX w.

Marszałek Józef Piłsudski z córkami w Sulejówku, 1925 r.

Marszałek Józef Piłsudski z rodziną i adiutantami przed dworkiem w Sulejówku, 1926 r.

Pyth Józef Beck, marszałek Józef Piłsudski oraz mjr Bolski przed wyjazdem do Genewy

Katafalk z ciałem Marszałka Piłsudskiego wystawiony w Belwederze

Legenda Komendanta wśród ówczesnych i potomnych

Buława marszałkowska Józefa Piłsudskiego

Pogrzeb Józefa Piłsudskiego. Wniesienie trumny Marszałka do krypty św. Leonarda. Z prawa trumnę niosą Edward Rydz-Śmigły i Kazimierz Sosnkowski.

Wprowadzenie trumny z kasetky św. Jana Chrzciciela w Warszawie

Już za życia Józefa Piłsudskiego powstał jego kult jako wodza i twórcy niepodległości. Było to częściowo narzucone przez sanacyjny obóz rządzący Polską po 1926 r. i stąd odbierane przez część społeczeństwa jako indoktrynacja i działania propagandowe. Równocześnie istniała autentycznie żywiołowa i oddolna „legenda Komendanta", twórcy Niepodległej Polski, która narodziła się jeszcze przed 1918 r. Właśnie ta legenda tłumaczy prawdziwy żal i smutek, jaki powszechnie zapanował w kraju po śmierci Marszałka w 1935 r.

W armii kreowano wizerunek Piłsudskiego jako opiekuna, patrona, twórcy Wojska Polskiego, zwycięskiego wodza, a także najwybitniejszej postaci w życiu społecznym i politycznym odrodzonej Rzeczypospolitej. Kult ten przejawiał się np. poprzez celebrowanie imienin Marszałka 19 marca. Szczytową formą tego zjawiska było uchwalenie przez Sejm w 1938 r. ustawy „O ochronie imienia Józefa Piłsudskiego, Pierwszego Marszałka Polski".

Po 1945 r. „legenda Komendanta" czy też „Dziadka" została zanegowana. Władze tzw. Polski Ludowej stworzyły oficjalną, czarną legendę Piłsudskiego, „faszysty" i „tyrana". W wojsku, które po narodzinach III Rzeczypospolitej przestało być „ludowe" i zaczęło nawiązywać do tradycji armii sprzed 1939 r. pamięć o Marszałku przejawia się poprzez nadanie jego imienia jednostkom wojskowym m. in. 2 Brygadzie Zmechanizowanej i 1 Ciechanowskiemu Pułkowi Artylerii.

Pomniki Józefa Piłsudskiego
Od lewej: Gorzów Wielkopolski, Łódź, Cząstkowice